ಡಾ॥ ರು. ಮ. ಷಡಕ್ಷರಯ್ಯ

ಸರೂರಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮುನಿ-ಭಕ್ತರು

ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವತೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯತಿ, ಆಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಭಕ್ತ/ಭಕ್ತೆಳ, ಉಪಾಸಕ/ಉಪಾಸಕಿಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಲವು ತೋರಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅವರ ಚರಿತ್ರೆಯು ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಶಾಸನಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡಬರುತ್ತಿದ್ದು, ಶೈವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದುದಾಗಿದೆ. ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇವರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವಿರಳವಾಗಿ ಕಂಡಿವೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು/ಚಿತ್ರಗಳು ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಗೋಡೆ, ಕಂಬ ಇನ್ನಿತರವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುವು. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಉದ್ದೇಶವೇನು ? ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪೂಜಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅಥವಾ ಕೇವಲ ಅವರ ನೆನಪಿಗಾಗಿಯೇ ? ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ದೇವ–ದೇವತೆಯರ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಲು ಮೀಸಲಾಗಿರಿಸಿದ್ದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದೇವಕೋಷ್ಠಕಗಳನ್ನು ಆ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೂ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿತ್ತೇ ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿತ್ತೇ ? ಆ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳೇನು ? ಪೌರಾಣಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೇನು ?–ಹೀಗೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ದಂತಕತೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದಲೂ ಅಭ್ಯಾಸ ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದು. ಈ ನಮೂನೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ.

ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ, ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಿಂದಗಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮಬಾರಿಗೆ ಡಾ॥ ಅ. ಸುಂದರ ಅವರು ಅಂಗವಿನ್ಯಾಸ, ಭಂಗಿ, ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಯತಿ, ಉಪಾಸಕ, ಉಪಾಸಕಿಯರೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿರುವರು. ಅವುಗಳ ಮೂಲ ನಾಮಾಂಕಿತ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಲವಾರು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡಿವೆ. ಕೈಯಲ್ಲಿ ದಂಡವಿಡಿದ ಯತಿಯ ಮಹಾಕೂಟದ ಶಿಲ್ಪವು (ಕ್ರಿ. ಶ. ೮ನೇ ಶತಮಾನ) ಕಾಳಾಮುಖ ಶೈವಗುರು ಲಕುಳೀಶನದು. ಭುಜದ ಮೇಲೆ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೊತ್ತು ನಿಂತ ಶಿವನ ಎಲಿಫಂಟಾದ ಚಿತ್ರವು (ಕ್ರಿ. ಶ. ೮ನೇ ಶತಮಾನ) ಮಹೇಶ್ವರ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಡಾ॥ ಎಂ. ಎಂ. ಕಲ್ಬುರ್ಗಿಯವರ 'ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರು' ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಯತಿ/ಮುನಿ/ಆಚಾರ್ಯ ಮುಂತಾದವರ ಒಂದು ಗುಂಪನ್ನೂ ಭಕ್ತ/ಉಪಾಸಕ/ಉಪಾಸಕಿಯರ (ಶಿವ–ಶರಣರ) ಮತ್ತೊಂದು ಪಂಗಡವನ್ನೂ ಅವರ ಸ್ಥೂಲ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಅವರ 'ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರು' ಎಂಬ ಲೇಖನದಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ಶಿವಶರಣರ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿ ಸಿಗುವುದು. ಅವರು ಶಿವಶರಣರ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಸನಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುವರು. ರೇವಣಸಿದ್ಧ, ೬೩ ಪುರಾತನರು, ಗುಂಡಬ್ರಹ್ಮಯ್ಯ, ಶೂಲಬ್ರಹ್ಮಯ್ಯ, ಏಕಾಂತರಾಮಯ್ಯ, ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಿದೇವ, ಮೂರುಜಾವಿದೇವ, ಕುಂಬಾರಗುಂಡ, ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯ, ಆದಯ್ಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಅವುಗಳ ಕಾಲಮಾನ ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಉಡುಗೆ, ತೊಡುಗೆಯ

ಲಕ್ಷಣಗಳು ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಗುರುತಿಸಿರುವ ಶಿವ ಶರಣರ ಹೆಸರುಗಳಿರುವ ಶಾಸನಸ್ಥಳಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಅಗತ್ಯತೆ ಇದೆ. ಈ ಮಾದರಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಂಗವಿನ್ಯಾಸ, ವಸ್ತ್ರಾಭರಣ ಮತ್ತು ಶೈಲಿಯ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ವಿಂಗಡನೆಗಾಗಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ತಿಳಿಯಲು ನೆರವಾಗಬಹುದು.

ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸರೂರ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವತಿಯಿಂದ ಕೈಕೊಂಡ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಆ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕೋಸ್ಕರ ಆ ಸ್ಥಳದ ದೇವಾಲಯದ ವಾಸ್ತು–ಶಿಲ್ಪ, ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು, ದಂತಕಥೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಸ್ಥೂಲ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ,

ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸರೂರು ಗ್ರಾಮವು ರೇವಣಸಿದ್ಧ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮದಿಂದ ಸುಮಾರು ಕಾಲು ಕಿಲೋಮೀಟರ್ ಅಂತರದ ಪ್ರಶಾಂತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು ಏಳುಗುಡಿ. ಒಟ್ಟು ಏಳು ಶಿಖರಗಳಿರುವ ಆ ದೇವಾಲಯದ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಏಳುಗುಡಿ ಎಂದು ಹೆಸರುಬಂದಿತು. ದೊಡ್ಡ–ಚಿಕ್ಕ ಒಟ್ಟು ಎರಡು ದೇವಾಲಯಗಳು ಒಂದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೊಂದು ವಿಶಾಲ ಆವರಣದಲ್ಲಿವೆ. ಐದು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖದ ದೊಡ್ಡ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ರೇವಣಸಿದ್ಧ ದೇವಾಲಯವೆಂದೂ ಪಕ್ಕದ ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖದ ಎರಡು ಗರ್ಭಗುಡಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮತ್ತೊಂದು ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಪಾಕಶಾಲೆಯೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಒಟ್ಟು ಎರಡು ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು ಅಲ್ಲಿವೆ.

ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ದೇವಾಲಯದ ಪೂಜೆ - ಪುನಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವ ಪೂಜಾರಿಗಳ ಪೂರ್ವಜರ ನೂರಾರು ಗದ್ದಿಗೆಗಳಿವೆ. ಆ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಇರುವ ಸುಮಾರು ೮-೧೦ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಫಲವತ್ತಾದ ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು ಭೂಮಿಯು ಆ ದೇವಾಲಯದ್ದೇ. ಅದರ ಫಲಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಪೂಜಾರಿಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಪೂಜಾರಿಗಳ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕುಟುಂಬ ಆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿದ್ದು, ಆ ಕುಟುಂಬ ಮೊದಲು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಇಂದು ಅದು ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡದಾಗಿದೆ. ಅವರು ವೀರಶೈವ ಜಂಗಮವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ವೀರಶೈವರಲ್ಲದೆ ಕುರುಬ ಜನಾಂಗದವರೂ ಭಕ್ತಾದಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಸಹಾ ದೇವರಿಗೆ ಆಡು, ಕುರಿ ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ದವಸ-ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಅರ್ಪಿಸುವುದುಂಟು. ಅಲ್ಲಿಯ ದಂತಕಥೆಯಲ್ಲಿ ರೇವಣಸಿದ್ಧನ ಪವಾಡಗಳ ವರ್ಣನೆಯು ಎದ್ದು ಕಾಣಿಸುವಂತಹದು. ಬಹುಶಃ ಇದರಿಂದಾಗಿ ಆ ದೇವಾಲಯದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಶಾಲ ಗುಡ್ಡಗಳಿದ್ದು, ಆ ಎರಡು ಗುಡ್ಡಗಳ ಮೂರು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಗುಡಿಗಳಿವೆ. ಅವೆಲ್ಲ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದವು.

ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಆ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಕವಾಗಿ ಹಲವಾರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ನೆರವೇರುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಯು ಜಾತ್ರೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಸಾಗುವುದು. ಆ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪಡಿಸಿದ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲಿನ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತೈಲಾಭಿಷೇಕವನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಪೂಜಾರಿಯ ಪಾತ್ರವು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವಂತಹದು. ತೈಲಾಭಿಷೇಕದ ಸ್ಥಳವು ಅಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಗುಡ್ಡದ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿದೆ. ಅದು ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಅಡಿ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ್ದು ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಚಚ್ಚೌಕ. ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೆರೆದ ತೊಟ್ಟಿಯ ಗೋಡೆಯ ಕಟ್ಟಡ ಅದಾಗಿದೆ. ಹಾಸು ಇಳಿಜಾರು ಗುಡ್ಡದ ಬಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಭಕ್ತಾದಿಗಳು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ತೈಲಾಭಿಷೇಕವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ರೇವಣಸಿದ್ಧನ ಗುಡಿಯಿದೆ. ಇನ್ನೆರಡು ಗುಡಿಗಳು ಈ ಗುಡ್ಡದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕ್ಕಿವೆ.

ಆ ಎಲ್ಲ ಗುಡಿಗಳಿಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದಂತಹ ಹಸರುಗಳಲ್ಲದೆ, ಅವುಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಬಂಧವನ್ನೂ ಹೊಂದಿವೆ.

ರೇವಣಸಿದ್ಧ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಎರಡು ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಿವೆ. ನೂರಾರು ಚಿಕ್ಕ ಪುಟ್ಟ ನಾಗಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳು ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದವು. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಒಳಗಡೆ ಶೈವಯತಿಗಳ ಉಪಾಸಕ, ಉಪಾಸಕಿಯರ (ಭಕ್ತ, ಭಕ್ತಳ), ದಂಪತಿಗಳ ಮತ್ತು ರಾಶಿ– ಚಕ್ರಫಲಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ನಾಗ, ವಿಷ್ಣು, ನಂದಿ ವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ಅವೆಲ್ಲವುಗಳಿಗೆ ದಪ್ಪನಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ, ಮೇಣ ಮೆತ್ತಿಕೊಂಡಿದೆ, ಇದರ ಪಕ್ಕದ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಯತಿಗಳ ಅಥವಾ ಭಕ್ತರ ಯಾವ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಇಲ್ಲ.

ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು : ಎರಡು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಈಗಾಗಲೇ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಪುಟ ೧೫ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಪಾಠಕ್ರಮದ ಕೆಲಮುಖ್ಯ ಅಂಶದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅದರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಾಠಕ್ರಮ ಕೂಡಿಸಿ ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ :

೧. ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರೀಮತು
೨. ಯಾದೋನ ರಾಯಣ ಪ್ರ
೩. ತಾಪ ಚಕ್ರವರ್ತ್ತಿ ಸಿಂಹಣ ದೇ
೪. ವ ವರಿಸದ ೧೧ನೆಯ ಬ್ರ (ಪ್ರ)ಮೋ
೫. ದಿ (ದೂ)ತ ಸೌತ್ಸರದ ಆಸಡ ಸುಧ
೬. ಪುಣಮಿ ಸೋಮವಾರದಂದು ಸರ
೭. ಊರ ಅರಳಿಗೆರೆಯ ಕೋಡಿಯ ಮ
೮. ಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವರ ಸಿಧರಾಮು ತಂದೆ ಪ್ರತಿ
೯. ಷ್ಟೆ ಮಾಡಿದ ಸಿವಗೌಡನ ಕೈಯಲು ಮ [ನ್ನೆ]
೧೦. ಯನು ಹೊಂನ ಕೊಟು ಕೊಂಡ ಕೆಯಿ ಊರಿಂದ ತೆಂಕ
೧೧. ಅರಳಿಗೆರೆಯ ಕೆರೆಯಿಂ ಪಡುವಲು ಮಲ್ಲಿನಾ
೧೨. ಥ ದೇವರ ಕೆಯಿ ಮತ್ತರು।। ಗಳತಿಗೆ ಮನೆಯ
೧೩. ಹಿಂ[ದೆ] ದೇವರ ಮ[ನ್ನೆ]ಎರ್ದು ॥ ಅರಸನ ಹಳ್ಳಿಯ ವೀರಗೌ
೧೪. ಡನ ಕಯಲು ಮಂಕಯ್ಯನು ಹೊಂನ ಕೊಟ್ಟು ಆ ಹೊಲದಲುನ
೧೫. ಹೇ . . ಕೆರೆಯಿಂ ಬಡಗ ಸರಊರ ಸೀಮೆಯಲು ಅರಸನಹಳ್ಳಿಯ
೧೬. ಹೊಲದಲು ಸರಊರು ಮಲ್ಲಿನಾಥ ದೇವರಿಗೆ ಮತ್ತರು ನಲ್ವತ್ತು
೧೭. . ಧ. . . . . ಪೂರ್ವವಾಗಿ ನೆರೆದು ಅಯ ಮರಿ ಅಳವರಿತೊಳಿಕಾಯಿ.
೧೮. ಗಳು ಸಿಧರಾಮು ತಂದೆಯು ಮಕ್ಕಳು ಊರಪೂಜೆ ಹ.ದಲಿವರ ಹಸತಿ
೧೯. ಲಕ ಹಾಗವಂ ಬಿರರು .... ದಾಯ ಮಲ್ಲಿ . ನಾತ ನಡೆವ ಹೊಸುಗು[೦]ದ
೨೦. ದ ಬೀಚಗುರು ತಂನ ಮಗ ಮಂಕಯನ ಕಾಲದಾಗುರುವಿಗೆ ಮಂಕಯನು
೨೧. ಮಲಿನಾಥ ದೇವರ ಸ್ತಾನವ ಧಾರಾ ಪೂರ್ವ್ವಕ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು[।]
೨೨. ಹಾಗ ಹನೆರಡು ಹಾಗದ ಫಲವಕ್ಕು। ಇ ಧ
೨೩. ರ್ಮ್ಮವ ಪ್ರತಿಪಾಳಿಸಿದವರು ದೇವಗತಿ ಇ ಧರ್ಮ್ಮಕೆ ವಕ್ರವಾದ ನಾ
೨೪. ಯ[ಕ]ನರಕ । ಬೀಚಗುರುವಿನ ಮಕ್ಕಳು, . . . ಸಿವಲೋಕ ಒಡೆಯರು

ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಿಲಾಶಾಸನದ ಪಾಠಕ್ರಮ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿದೆ :

೧. ಸ್ವಸ್ತಿ।ಶ್ರೀಮತು ಯಾದವ
೨. . . .ಣ ಪ್ರತಾಪ ಚಕ್ರವರ್ತ್ತಿ ಸಿಂ
೩. ಹಣ ದೇವವರಿಸದ ೧೦ನೇ ಇ
೪. ಭವ ಸಂವಛರದ ಬಾದ್ರಪದ ಮಾ
೫. ಘ ಪುಂರ್ಣಮಿ ಸೋಮವಾರ ಸೋಮ
೬. ಗ್ರಹಣದಲು ಅರಳಿಗೆರೆ ಮೇಲನಾಡಿ
೭. ಯಲು ಕೊಂಡಿರೆ ಭೂನೆಂಲ ಮತ್ತ ೨ ದೇವ
೮. ರ್ಗಂದು .... ಕಲಯಿಂತ್ತಿ ಮೂವರುಂ
೯. ಸಹಿರಣ್ಯಾಃ ಕೊಂಡು ಕಮ್ಮಂಕೆಯ ನಿವೇಶ

೧೦. ಣ ಸಹಿತ ಯೀ ಧರ್ಮ್ಮವಂ ಪ್ರತಿಪಾಳಿಸು
೧೧. ವಂತಾಗಿ ಮಂಕಂಯಂಗಳಿಗೆ ಮಲ್ಲಿನಾಥ
೧೨. ರಾಮವಂಬನು ಸಂವಿಧಾನದಲು ಸರ್ವ
೧೩. ನಮಸ್ಯವಾಗಿ ಧಾರಾಪೂರ್ವ್ವಕವಾಗಿ
೧೪. ಕೊಟ್ಟರು ಸ್ವದತ್ತಾಂ ಪರದ
೧೫. ತ್ತ ವಾ ಯೋ ಹರೇತಿ
೧೬. ಷೆಷ್ಟಿರ್ವ್ವರ್ಷ
೧೭. ಸಹಸ್ರಾಣಿ
೧೮. ವಿಷ್ಟಾ .
೧೯. . . .
೨೦. . .

ಮೊದಲ ಶಾಸನದ ಪಾಠ : ಯಾದವ ಸಿಂಘಣನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ೧೧ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಿವಗೌಡನು ಅರಳಿಗೆರೆಯ ಕೋಡಿಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನದೇವರನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದನು. ಸಿದ್ಧರಾಮನ ತಂದೆಯು ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಮನೆನಿವೇಶನವನ್ನು ಕೊಂಡು ಈ ದೇವರಿಗಾಗಿ ಸಿವನಗೌಡನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ದತ್ತಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಮಂಕಯ್ಯ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧರಾಮ ತಂದೆಯ ಮಕ್ಕಳು ಆ ದೇವರಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಭೂದತ್ತಿಯನ್ನು ಅರಸನಹಳ್ಳಿಯ ವೀರ ಗೌಡನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಮಂಕಯ್ಯನು ಹುಸುಗುಂದದ ಬೀಚಗುರುವಿನ ಮಗ. ಬಹುಶಃ ಮಂಕಯ್ಯನು ತನ್ನ ತಂದೆ ಮತ್ತು ಗುರುವಾದ ಬೀಚನಿಗೆ ಆ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾಳಿಸಿದವರಿಗೆ ದೇವಗತಿ ದೊರೆಯುವುದೆಂದು ಮತ್ತು ವಕ್ರರಾಗಿ ನಡೆದವರಿಗೆ ನರಕ ಸಿಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಚಗುರುವಿನ ಮಕ್ಕಳು ಸಿವಲೋಕ ಒಡೆಯರೆಂದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಮಂಕಯ್ಯನು ಸಿವಲೋಕವಪ್ಪಿದ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಸನದ ಕಾಲಮಾನ ಯಾದವ ಸಿಂಘಣ ವರ್ಷ ೧೧ ನೆಯ ಪ್ರಮೋದೂತ ಸಂವತ್ಸರ, ಆಶಾಡ, ಸುದ್ಧ, ಪುಣಮಿ, ಸೋಮವಾರ ಪು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೦, ಜುಲೈ ೮ ಗುರುವಾರವಾಗುವುದು.

ಎರಡನೆಯ ಶಾಸನದ ಸಾರಾಂಶ : ಯಾದವ ಸಿಂಘಣನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ೧೦ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಿನಾಥ ರಾಮನೆಂಬವನು ಮಂಕಯ್ಯನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ದೇವರಿಗೆ ಭೂಮಿ, ಬಂಗಾರ, ಮನೆನಿವೇಶವನ್ನು ದತ್ತಿಕೊಟ್ಟನೆಂದಿದೆ. ಸಿಂಹಣದೇವ ವರ್ಷದ ೧೦ನೇ ವಿಭವ ಸಂವತ್ಸರದ ಬಾದ್ರಪದ, ಮಾಘ, ಪುಣ್ಯಮಿ, ಸೋಮವಾರ ಸೋಮಗ್ರಹಣದಲ್ಲಿ ಈ ದತ್ತಿ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಇದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೮, ನವೆಂಬರ್ ೨೪, ಸೋಮವಾರವಾಗುವುದು.

ದೇವಾಲಯ : ಅಲ್ಲಿಯ ಐದು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳಿರುವ ರೇವಣಸಿದ್ಧ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಭಾಮಂಟಪಗಳಿವೆ. ಅದು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಶೈವ ದ್ವಾರಪಾಲಕರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಾಗಿಲು ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಫಲಕಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೇ ಸಭಾಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ಮೂರು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳು ದೇವಾಲಯದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಮುಂದಿನ ಸಭಾಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಎರಡು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳಿವೆ. ಕೇವಲ ಮೊದಲ ಸಭಾಮಂಟಪದ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣದ ಗರ್ಭಗೃಹಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ (ಸಭಾಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮಧ್ಯ) ಅಂತರಾಳಗಳಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಪಶ್ಚಿಮದ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಎತ್ತರದ ಐದು ಶಿವಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಒಂದು ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅದರ ದಕ್ಷಿಣ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿಯ ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ರೇವಣಸಿದ್ಧನೆಂದು ಹೆಸರು. ಅದು ಇತ್ತೀಚಿನದು. ಅಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಭಕ್ತ, ಭಕ್ತಳ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ರಾಶಿ–ಚಕ್ರ ಫಲಕವನ್ನಿಡಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ದೇವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆ ಸದಾ ಜರುಗುವುದು. ಅದರ ಉತ್ತರ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ರೇವಣಯ್ಯನೆಂದು ಹೆಸರು. ಮುಂದಿನ ಸಭಾಮಂಟಪದ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ಗರ್ಭಗೃಹಗಳ ಶಿವಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಅದರ ಪೀಠಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಸಭಾಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತದಂಪತಿಗಳ (೩), ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಕ್ತಳ (೧). ಯತಿಯ (೨)–ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟು ಆರು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲದೆ, ಒಡೆದ ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ನಾಗರಾಜರ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ತೆರೆದ ಕಕ್ಷಾಸನವಿದೆ. ಕದಂಬನಾಗರ ಶೈಲಿಯ ಶಿಖರಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಐದು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳ ಮೇಲಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಸುಣ್ಣ–ಗಾರೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ಬಳಿಯಲಾಗಿದೆ.

ಮೊದಲ ಸಭಾಮಂಟಪವು ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳಿಂದ ಆವೃತ್ತಗೊಂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರದ ಚಚ್ಚೌಕ ಕಟ್ಟೆಯಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಂದಿ, ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಕ್ತನ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಎರಡನೇ ಸಭಾಮಂಟಪವು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದವಿದ್ದು. ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳಿವೆ. ಕಕ್ಷಾಸನದ ಮೇಲೆ ಅರ್ಧ ಕಂಬಗಳಿವೆ. ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯು ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹೊರಗೋಡೆಯು ಸರಳವಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಸುಮಾರು ೧೨–೧೩ನೇ ಶತಮಾನದ ಕಂಬಗಳು ಅಲ್ಲಿವೆ. ಕಟ್ಟಡದ ಹೊರಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಯ (ಮೊದಲ ಸಭಾಮಂಟಪ ಭಾಗದ ನಂತರ) ಗುರುತುಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ.ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈ ಕಟ್ಟಡದ ರಚನೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲೇ ಈ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಾಲಯದ ದೇವರಿಗೆ ಮಲ್ಲಿನಾಥ ಅಥವಾ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವರೆಂದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಯಾದವರ ಸಿಂಘಣದೇವನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೦ರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿವಗೌಡನು ಆ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದ ನೆಂದಿದೆ.

ಪಾಕಶಾಲೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವ ಪಕ್ಕದ ಶಿಥಿಲವಾದ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಶಿವಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಎರಡು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳು ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಭಾಮಂಟಪವಿದೆ. ಆ ದೇವಸ್ಥಾನವು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಆದರ ಎರಡೂ ಗರ್ಭಗೃಹಗಳ ಮೇಲೂ ಕದಂಬನಾಗರ ಶೈಲಿಯ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಗಾರೆ–ಸುಣ್ಣದಿಂದ ಆವೃತ್ತ ಹೊಂದಿದೆ. ಶೈಲಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದೂ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದ್ದು.

ಮುನಿ, ಭಕ್ತಸಮೂಹದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಒಂದೊಂದಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ :

೧. ಅ) ಭಕ್ತ (೫೦×೩೮ ಸೆಂ,ಮೀ.) : ಇವನು ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅಂಜಲಿಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ತಲೆಗೆ ಸುತ್ತಲೂ ಎಳೆದು ಟೊಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನೂ ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕುಂಡಲ, ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹಾರ, ಕೈ, ತೋಳು ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬಳೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸೊಂಟದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿ–ವಸ್ತ್ರವಿದೆ. ಈತನ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಪ್ರಭಾವಳಿಯಿದ್ದು ಆದರಲ್ಲಿ ಮಕರತೋರಣವನ್ನೂ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಆ) ಭಕ್ತ (೪೦×೩೨ ಸೆಂ. ಮೀ.) : ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿಯ ಯತಿಯ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಈ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪದಂತಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಶಿಲ್ಪದ ಯತಿಯು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಟೊಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿಲ್ಲ. ಈತನ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಮಕರತೋರಣವಿದೆ.

ಇ) ಭಕ್ತಳು (೫೦×೩೬ ಸೆಂ. ಮೀ.) : ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮಹಿಳೆ ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅಂಜಲಿ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳ ಕೂದಲನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಎಳೆದು ತುರುಬಿನಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಬಳೆಗಳು, ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹಾರ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಳೆ, ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲುಗಡಗ, ಸೊಂಟದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ವಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳವಾಗಿ ಧರಿಸಿರುವಂತೆ ಚಿತ್ರಗಳಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಕರ ತೋರಣವನ್ನೂ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ.

೨. ಅ) ಭಕ್ತ (೬೪×೪೪ ಸೆಂ.ಮೀ.) : ಈ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ದಪ್ಪನಾದ ಎಣ್ಣೆಮೇಣದ ಹೊದಿಕೆಯಿದೆ. ಒಬ್ಬ ಭಕ್ತನು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಂಗಿಯನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವನು ಮಂಡಿ ಊರಿ ಕುಳಿತು ತನ್ನ ಕರುಳನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಎಳೆಯುತ್ತ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಚೂರಿ ಹಿಡಿದು ತಿವಿದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಒಬ್ಬ ಭಕ್ತನು ತನ್ನ ಕರುಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ಸನ್ನಿವೇಶವಾಗಿದೆ. ಇವನಿಗೆ ಸರಳ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳನ್ನೂ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಆ) ಭಕ್ತಳು (೬೪×೪೪ ಸೆಂ. ಮೀ.) : ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಲಿನ ಶಿಲ್ಪದಂತೆಯೇ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಳ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಭಕ್ತಳು ತನ್ನ ಕರುಳನ್ನು ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.

೩. ಮುನಿ(ಯತಿ) (೩೦×೨೨ ಸೆಂ. ಮೀ.) : ಈ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ದಪ್ಪನಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಮೆತ್ತಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಯತಿಗೆ ಗಡ್ಡವಿದೆ. ಈತನು ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಯೋಗಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಸರಳ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳಿವೆ.

೪. ಮುನಿ(ಯತಿ) (೭೫×೫೫ ಸೆಂ. ಮೀ.) : ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಯತಿಯ ಕೊರಳಭಾಗ ಒಡೆದು ಎರಡು ಹೋಳಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಹಾಗೇ ಜೋಡಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ. ಗಡ್ಡಧಾರಿಯಾದ ಇವನು ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಯೋಗಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಕೂದಲನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಎಳೆದು ಸಿಂಬಿಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ವಸ್ತ್ರಾಭರಣವು ಸರಳವಾಗಿದೆ.

೫. ಭಕ್ತ ದಂಪತಿಗಳು (೫೦×೩೮ ಸೆಂ.ಮೀ.): ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ದಂಪತಿಗಳು ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದು, ಅಂಜಲಿಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಸರಳ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಇಂತಹ ಮೂರು ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ.

೬. ರಾಶಿಚಕ್ರ-ಫಲಕ (೩೮×೪೦ ಸೆಂ.ಮೀ.): ಚಚ್ಚೌಕಾದ ಫಲಕದ ಮೇಲೆ ಪದ್ಮ ಮತ್ತು ರಾಶಿಗಳ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸುಂದರವಾಗಿ ಮತ್ತು ದುಂಡಾಗಿ ಒಟ್ಟು ೧೬ ದಳದ ಕಮಲ ಚಿತ್ರವನ್ನು ೪ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ೧೨ ಜೀವರಾಶಿಯ ಚಿತ್ರಗಳಾದ ಚೇಳು, ಮಕರ, ಮೀನು, ಏಡಿ, ತುಲಾ, ಕುರಿ, ಎತ್ತು, ಸಿಂಹ, ಧನಸ್ಸು, ದಂಪತಿಗಳು(ಮಿಥುನ), ಕನ್ಯಾಗಳನ್ನು ಕಮಲದ ಸುತ್ತಲೂ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಏಳು ಚಿತ್ರಗಳು ಲಂಬಾಕಾರದ ಒಂದು ಮಗ್ಗಲಿನಲ್ಲಿವೆ. ಬಹುಶಃ ಅವುಗಳು ಕುದುರೆಗಳಿರಬೇಕು. ಕಮಲ ಚಿತ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಶಿವಲಿಂಗದ ಚಿತ್ರವಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಚಿತ್ರವುಳ್ಳ ಫಲಕಗಳು (ಕ್ರಿ. ಶ. ಸು. ೧೩ನೇ ಶತಮಾನ) ಬೆಳಗಾಂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೇಗಾವಿ, ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾರಾಯಣಪುರ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ.

ತಾತ್ಪೂರ್ತಿಕವಾಗಿ ಕೆಲ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಂಗಿ ಮತ್ತು ಮುದ್ರೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪದ್ಮಾಸನ ಮತ್ತು ಯೋಗಮುದ್ರೆಯುಳ್ಳವರನ್ನು ಮುನಿ(ಯತಿ) ಎಂದೂ ಅಂಜಲಿಮುದ್ರೆಯುಳ್ಳವರನ್ನು ಭಕ್ತ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಳು (ಉಪಾಸಕ/ಉಪಾಸಕಿ) ಎಂದೂ ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಂಗಿ ಮತ್ತು ಮುದ್ರೆಯುಳ್ಳವರನ್ನು ಭಕ್ತ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಳು ಎಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ.

ಒಟ್ಟು ಎರಡು ಮುನಿಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಮುನಿಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಗಡ್ಡ ತೋರಿಸಿರುವುದು ಒಂದೆಡೆ ಕಂಡರೆ, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಮುನಿ/ಭಕ್ತ ಎರಡೂ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವರಿಗೆ ಸರಳ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ.

ಭಕ್ತ/ಭಕ್ತಳ (ಉಪಾಸಕ/ಉಪಾಸಕಿಯರ) ಒಟ್ಟು ಐದು ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ದಂಪತಿಗಳ ಮೂರು ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆ ಕೇವಲ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೈಮುಗಿದು ಕುಳಿತಿರುವವರನ್ನು ಕಂಡರೆ, ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಅವರ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಭಕ್ತಿಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆಯ ಸಂಕೇತದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೈಮುಗಿದು ಕುಳಿತ(ಅಂಜಲಿ) ಭಕ್ತರ ಎರಡು ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಭಕ್ತಳ ಒಂದು ಶಿಲ್ಪವೂ ಇವೆ. ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಕ್ತ, ಭಕ್ತಳ ಒಂದೊಂದು ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿಯ ರೇವಣಸಿದ್ಧ ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗೃಹ ಮತ್ತು ಅದರ ಮೊದಲು ಮತ್ತು ಎರಡನೇ ಸಭಾಮಂಟಪಗಳಲ್ಲಿಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ಥಳವನ್ನಾಗಲೀ ಕೋಣೆ/ಗೂಡುಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಕಲ್ಪಿಸಿಲ್ಲ. ಅವು ಶೈಲಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ. ಸು ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದ್ದಾಗಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಯಾದವ ಸಿಂಘಣನ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ, ದತ್ತಿ ನೀಡಿದವರು ಸಿದ್ಧರಾಮನ ತಂದೆ, ಸಿದ್ಧರಾಮನ ತಂದೆಯ ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಮಂಕಯ್ಯ. ದತ್ತಿ ಪಡೆದವರು ದೇವರ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಕನಾದ ಸಿವಗೌಡ ಮತ್ತು ಅರಸನಹಳ್ಳಿಯ ವೀರಗೌಡ. ಮಂಕಯ್ಯನ ತಂದೆ ಹುನಗುಂದದ ಬೀಚಗುರು. ಅವನು ಅಲ್ಲಿಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದ ವಿಷಯಗಳು

ಅದರಲ್ಲಿವೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಚಗುರುವಿನ ಮಕ್ಕಳು ಸಿವಲೋಕ ಒಡೆಯರು ಎಂದಿದೆ. ಈ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ ಬೀಚಗುರುವಿನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಯತಿಯ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಉಳಿದವರನ್ನು ಭಕ್ತ/ಉಪಾಸಕರ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸ ಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಿದ್ಧರಾಮನ ತಂದೆ, ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಆತನ ಸಹೋದರರ ಹೆಸರುಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ದತ್ತಿ ನೀಡಿದವರನ್ನು ಸಿದ್ಧರಾಮನ ತಂದೆ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧರಾಮನ ತಂದೆಯ ಮಕ್ಕಳು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಆತನ ಹೆಸರನ್ನು ಬಳಸದೇ ಕೇವಲ ಸಿದ್ಧ ರಾಮನ ತಂದೆ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧರಾಮನ ಮಕ್ಕಳೆಂದು ಬಳಸಿ ರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಸಿದ್ಧರಾಮನ ಹೆಸರನ್ನು ಬಳಸು ವುದು ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಕಾಣು ವುದು. ಸಿದ್ಧರಾಮನ ತಂದೆ–ತಾಯಿಯರು ಮುದ್ದೇ ಗೌಡ ಮತ್ತು ಸುಗ್ಗವ್ವೆ. ಆತನ ಅಣ್ಣ ಬೊಮ್ಮಯ್ಯ. ಆದರೆ ಅವನ ಸಹೋದರರ ಹೆಸರುಗಳು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಆತನ ಊರು ಸೊನ್ನಲಿಗೆ (ಸೊಲ್ಲಾಪುರ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ). ಆತನನ್ನು ಸೊನ್ನಲಿಗೆ ಸಿದ್ಧರಾಮನೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈತ ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತ ಒಬ್ಬ ಶಿವಯೋಗಿ. ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನದಿಂದ ಮಲ್ಲಿವಾತರಾಮನೆಂಬವನ ಹೆಸರು ತಿಳಿಯು ತ್ತದೆ.

ಈ ಭಾಗದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧರಾಮನ ಅನುಯಾ ಯಿಗಳಾದ ಮಾರುಡಿಗ ನಾಚಯ್ಯ,ಏಕಾಂತ ರಾಮಯ್ಯ, ಕೆಂಬಾವಿ ಭೋಗಣ್ಣ (ತಾಳಿಕೋಟೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೪), ದಶಗಣರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಸಿಂಗಿದೇವ (ಇಂಗಳಗಿ–ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೦೯), ಕೊಂಡಗುಳಿ ಕೇಶಿರಾಜ(ಕೊಂಡಗುಳಿ–ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೩೨)ರು ಒಂದೆಡೆ ಕಂಡರೆ, ಸಿದ್ಧರಾಮನ ಹೆಸರ ನ್ನುಳ್ಳ ೨೫ ಶಾಸನಗಳು (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೯೦–೧೩೦೦) ಬಿಜಾಪುರ, ಧಾರವಾಡ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ (ಕರ್ನಾಟಕ), ಸೊಲ್ಲಾಪುರ ಮತ್ತು ಉಸ್ಮಾನಾಬಾದ್(ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ) ಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಆತನ ಹಲವಾರು ಶಾಸನಗಳು ಈ ಭಾಗದ ಚಡಚಣ, ಸಂಗೂರ, ಗುಂಡಕರ್ಜಗಿ, ಇಂಗಳಗಿ, ತಾಳಿಕೋಟೆ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಿದ್ಧರಾಮನು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಹುನಗುಂದದ ಬೀಚಗುರು, ಮಂಕಯ್ಯ, ಶಿವಗೌಡ, ಅರಸನಹಳ್ಳಿಯ ವೀರಗೌಡ ಅವರುಗಳು ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧರಾಮನಿಗಿದ್ದ ಸಂಬಂಧಗಳು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಎರಡು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ದೇವರ ಪ್ರತಿ ಷ್ಠಾಪಕ ಸಿವಗೌಡನದ್ದು. ಮತ್ತೊಂದು ಅರಸನ ಹಳ್ಳಿಯ ವೀರನಗೌಡನದ್ದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಳ ಶಿಲ್ಪವೊಂದಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಇಬ್ಬರು ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಅವಿವಾಹಿತನಿರಬೇಕು. ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ವಿವಾಹಿತನಾಗಿರಬೇಕು.ಆದರೆ ದಂಪತಿಗಳ ಮೂರು ಶಿಲ್ಪ ಗಳಿವೆ. ವಿವಾಹಿತನಾದ ಒಬ್ಬನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿ ಸಮೇತ ನಿರುವ ಒಂದು ಶಿಲ್ಪವಿದ್ದು, ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಕ್ತ–ಭಕ್ತಳ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೆ ರಡು ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಅಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ "ಬೀಚಗುರುವಿನ ಮಕ್ಕಳು ಶಿವಲೋಕ ಒಡೆಯರು" ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ, ಅವುಗಳು ತಂದೆ ಮತ್ತು ಮಗನದ್ದಾ ಗಿರಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಂಕಯ್ಯನ ತಂದೆ ಬೀಚಗುರು ಎಂದೂ ಅವನು ಅಲ್ಲಿಯ ಮಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಜುನ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಅಧಿಪತಿಯೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಬೀಚಗುರುವಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಮಗನಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತರ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ದಂಪತಿಗಳ ಶಿಲ್ಪವೊಂದಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಬಹುಶಃ ಬೀಚಗುರುವಿನ ದಂಪತಿಗಳ ಶಿಲ್ಪವಿರಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಅವು ಮಂಕ ಯ್ಯನ ತಂದೆ–ತಾಯಿಯರ ಶಿಲ್ಪವಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಕ್ತ–ಭಕ್ತಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಯಾರವು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವ ಸ್ಥಾನದ ಪಕ್ಕದ ಸಮಾಧಿಗಳನ್ನು ಯಾವ ಕಾಲದಿಂದ ಕಟ್ಟಲಾರಂಭವಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ, ಆ ಸ್ಥಳವು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಗುರು–ಭಕ್ತ ಸಮೂಹದ ಒಂದು ನೈಷ್ಠಿಕ ಕೇಂದ್ರವಿರಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದರೆ, ಈಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಪೂಜಾರಿ ವರ್ಗದ ಕುಟುಂಬದವರು ತಮ್ಮ ವಂಶಸ್ಥರು ತೀರಿ ಕೊಂಡರೆ ಅವರ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕಟ್ಟುವರಂತೆ. ಇದರಿಂದ ಆ ಸಮಾಧಿಗಳು ಆಗಿನ ಅಲ್ಲಿಯ ಗುರುವರ್ಗದ ಮನೆತನದವರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭ ವಾಗಿರಬೇಕು. ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಈ ಪರಂಪರೆಯು ಸುಮಾರು ಎಂಟುನೂರು ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಳೆಯದಾಗುವುದು(?). ಆದರೂ ಈಗಿನ ಪೂಜಾರಿವರ್ಗದವರು ಮತ್ತು ಆಗಿನ

ಗುರುವರ್ಗದವರು ಒಂದೇ ಮನೆತನದವರೇ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಶಿಲ್ಪಗಳ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಭ್ಯಾಸದ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಈ ಕಾಲದ ಇಂತಹ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಉತ್ತರಕರ್ನಾಟಕದ ವಿವಿಧೆಡೆ ಕಂಡಿವೆ. ವಸ್ತ್ರಾಭರಣ, ಶೈಲಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಕೆಲವೆಡೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ, ಕೂಡ್ಲಿಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಉಜ್ಜನಿ ಶ್ರೀ ಮರುಳಸಿದ್ಧ (ಮೊದಲು ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ)ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮುನಿ-ಭಕ್ತವರ್ಗದ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಒಬ್ಬನಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳಿವೆ. ಮಂಗಳವೇಡದ ರೇವಣಸಿದ್ಧನಿಗೂ ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳಿರುವುದನ್ನು ಡಾ|| ಪಿ. ಬಿ. ದೇಸಾಯಿ ಅವರು ೧೯೬೮ರಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವುಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದೇವಕೋಷ್ಠಗಳೂ ಉಪಗರ್ಭಗೃಹಗಳೂ ಇದ್ದು, ಅವುಗಳ ಬಾಗಿಲು ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಅಂತಹದೇ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂಜಲಿ ಮುದ್ರೆಯ ಕೆಲ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಕಿರೀಟಧಾರಿಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ. ನೂರಾರು ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ಸುಂದರ ಕಮಲದ ಒಂದೊಂದು ಸುತ್ತಿನ ದಳಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಳಗೆ ಸಭಾಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ನಂದಿ ಇದೆ. ಶಿಖರದ ಸುಕನಾಸಿ ಮುಂದೆ ನಿಂತ ನಂದಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಮುಂದೆ ಒಂದು ಯತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಅದಲ್ಲದೆ, ದೇವಾಲಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ತೋರಣಫಲಕದ ಮೇಲೆ ಎರಡೂ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ತರಹದ ಯತಿಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಕಾಲಮಾನ ಕ್ರಿ. ಶ. ಸು. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನ. ಈ ಉಜ್ಜನಿ ದೇವಾಲಯ-ಮಠವು ಪಂಚಪೀಠಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ರೇವಣಸಿದ್ಧನು ಪಂಚತೀರ್ಥಸ್ಥರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿರುವನು.

ಇದರ ಶಿಲ್ಪಗಳ ನಮೂನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮುನಿ-ಭಕ್ತರ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಚಿತ್ರಮಾರ್ಗದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಮತ್ತೊಂದು ವಿಷಯವೆಂದರೆ, ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಉಜ್ಜನಿಯ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ತೈಲಾಭಿಷೇಕಮಾಡುವರು. ಜರಿಮಲಿ ಗ್ರಾಮದ ಒಬ್ಬ ನಾಯಕ(ರಾಜ) ಮನೆತನದವರಿಂದ ಮಡಿ ಉಡಿಯಿಂದ ತಂದ ಮಗಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಎರೆದು ಮುಂದೆ ಇನ್ನಿತರ ಭಕ್ತರು ತಂದ ತೈಲವನ್ನು ಎರೆಯುವುದು ಒಂದು ರೂಢಿಯಾಗಿದೆ.

ಸಿಂಧಗಿಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲೂ ಮುನಿ ಮತ್ತು ಭಕ್ತರೆಂದು ಎರಡು ಗುಂಪಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಬಹುದು. ಈ ಮಾದರಿಯ ಈ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗಳೇಶ್ವರದ ಮುನಿ ರೇವಣಸಿದ್ಧನ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣುವುದು. ಈ ಎಲ್ಲ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಶೈವ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಮುನಿಗಳ ಮತ್ತು ಭಕ್ತರ ಚಿತ್ರಗಳು ವಿವಿಧ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯ ಮುನಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ಹಲವಾರೆಂದು ಮತ್ತು ಭಕ್ತರ ಗುಂಪಿನ ಚಿತ್ರಗಳು ನಾನಾ ವಿಧವೆಂದು ಸರೂರು, ಸಿಂಧಗಿ, ಉಜ್ಜನಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮುನಿ-ಭಕ್ತ ಗುಂಪು ವಿವಿಧವೆಂದು ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ. ಸರೂರಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಗುರುತಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿವನಿಗೆ ಮಸ್ತಕ, ಕೈ ಮತ್ತು ಕರುಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ಭಕ್ತರ ವಿವರಗಳಿವೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಡತಿನಿಯ ಕ್ರಿ. ಶ. ಸು. ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ ಇಂತಹ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು ವಿರಳ. ಆದರೆ ರೇವಣಸಿದ್ಧನ ಪವಾಡವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಯಾವಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಭಕ್ತ-ಭಕ್ತಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಸೇವುಣರ ಕಾಲದ ನಂತರ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಸುಲ್ತಾನರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲವಿದ್ದಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯೂ ಅಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅದಲ್ಲದೆ ಆ ಭಾಗವು ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ

ನೀಡಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಆಧಾರವೂ ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನ-ಜೀವನ, ಅವರ ಧರ್ಮ-ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಿಂದ ಅಡೆತಡೆ ವುಂಟಾದಂತೆ ಕಾಣುವ ಯಾವ ಕುರುಹುಗಳೂ ಇಲ್ಲ.

ಈ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ, ಸರೂರಿನ ರೇವಣಸಿದ್ಧ ದೇವಾಲಯವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨-೧೩ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಸಿದ್ಧರಾಮನ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಒಂದು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಮತ್ತು ಮುನಿ-ಭಕ್ತವೃಂದದವರ ಬೀಡಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ವೀರಶೈವಧರ್ಮದ ಪ್ರಕಾರ, ಯಾವ ಯತಿ ಅಥವಾ ಭಕ್ತ/ಭಕ್ತಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪರಿಸರದ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲದ ರಾಶಿ-ಚಕ್ರ ಫಲಕವು ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ.*

ಆಧಾರ ಸಾಹಿತ್ಯ

೧. ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾರತಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ (ಡಾ॥ ಅ. ಸುಂದರ ಅವರ ಲೇಖನ)

೨. ಎಂ. ಎಂ. ಕಲ್ಬುರ್ಗಿ : ಅ) ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರು, ಧಾರವಾಡ, ೧೯೭೮
ಆ) 'ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರು', ಸಿದ್ಧಗಂಗಾಶ್ರೀ, ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಗಂಗಾ ಕ್ಷೇತ್ರ, ೧೯೮೧

೩. ರು. ಮ. ಷಡಕ್ಷರಯ್ಯ : ಅ) 'ಉಜ್ಜನಿ ಮರುಳಸಿದ್ಧ ದೇವಾಲಯದ ಒಂದು ಶಿಲಾಶಾಸನ' ಮಾನವಿಕ ಕರ್ಣಾಟಕ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು, ೧೯೭೯
ಆ) 'ಉಳ್ಳವರು ಶಿವಾಲಯ ಮಾಡುವರಯ್ಯ' ಲಿಂಗಸುಡಿ, ಗದಗ, ೧೯೮೪

೪. ಎಸ್. ಐ. ಐ., ಸಂಖ್ಯೆ ೯, ಭಾಗ-೧ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯೆ ೧೫

೫. ಲಕ್ಷ್ಮಣ್ ತೆಲಗಾವಿ : 'ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪರಿಸರದ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಸ್ಮಾರಕಗಳು : ಕೆಲವು ಹೊಸ ಶೋಧಗಳು' (ಈ ಲೇಖನವನ್ನು ೧೯೮೯ರಲ್ಲಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸ ಏಳನೆಯ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಾದರ ಪಡಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಛಾಯಾಚಿತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಆ ಶಿಲ್ಪವು ಶೈಲಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨-೧೩ನೇ ಶತಮಾನದ್ದು).

೬. ಪಿ. ಬಿ. ದೇಸಾಯಿ : ಅ) ಬಸವೇಶ್ವರ ಅಂಡ್ ಹಿಜ್ ಟೈಮ್ಸ್, ಕ.ವಿ.ವಿ., ಧಾರವಾಡ, ೧೯೬೮
ಆ) ಎ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಕರ್ನಾಟಕ, ಕ.ವಿ.ವಿ., ಧಾರವಾಡ, ೧೯೭೦

* ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವತಿಯಿಂದ ಸರೂರಿನ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಶಾಸನಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಕೈಕೊಳ್ಳಲು ಪರವಾನಿಗಿ ನೀಡಿದ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕುಲಸಚಿವರಿಗೂ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಮೂರ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡಿದ ಪ್ರಾಚೀನಭಾರತ ಮತ್ತು ಶಾಸನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾದ ಡಾ॥ ಅ. ಸುಂದರ ಅವರಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ.